

Calendarul din Ghezer

La săpăturile arheologice efectuate în 1908 în centrul Israelului, la mijlocul drumului între Tel Aviv și Ierusalim, puțin înaintea de locul numit astăzi Șaar Hagai (Poarta Văii) s-a descoperit o tăbliță de cca 11 x 7 cm. După descifrarea inscripției s-a dovedit că era un calendar. Era cel mai vechi obiect arheologic descoperit până atunci, datând din perioada Primului Templu, în sec. al X-lea î.e.n. Acest loc, Tel (dealul) Ghezer, apare de câteva ori în Vechiul Testament, fiind cunoscut mai ales din cartea lui Ieșua, cap. 15. În arabă locul se numește Tell-al-Jazari. Săpăturile au fost conduse de celebrul arheolog biblic RAS Macalister din Marea Puțin timp după descoperirea ei, tăblița a fost luată de autoritățile otomane. Ea se păstrează la Muzeul de arheologie din Istanbul.

Calendarele biblice

Spre deosebire de calendarul gregorian, care este solar, sau cel musulman, care este lunar, calendarul evreiesc este un calendar combinat lunar-solar. La baza lui stau lunile, de câte 29 sau 30 de zile. Problema este că anul solar are cca 365 de zile, iar anul lunar numai cca 355, astfel încât 12 luni nu acoperă un an solar. Pentru ca lunile să cadă de fiecare dată în același anotimp, calendarul evreiesc recuperează decalajul, adăugând o a 13-a lună odată la doi sau trei ani. Efortul de a menține anotimpurile se bazează pe Deuteronom 16:1, unde evreilor li se poruncește să țină sărbătoarea de Pesah primăvara, atunci când a fost și ieșirea din Egipt. În sistemul din Tora anul începe primăvara, iar lunile sunt desemnate doar prin numere. În sistemul actual, prima lună din Tora corespunde lunii *nisan*.

În cărțile Profeților apare un al doilea sistem, în care lunile au nume ebraice, dar în rest nu s-a schimbat nimic. Din păcate se mai cunosc doar trei dintre numele de atunci lunilor. Una apare în cartea 1Regi 8:2: „Astfel, toți bărbații lui Israel s-au strâns la regele Solomon pentru sărbătoare în luna *etanim* adică în luna a șaptea”. În zilele noastre această lună este numită *tișrei*, iar sărbătoarea este Sucot. Celelalte două apar în cartea 1Regi 6:37-38: „În al patrulea an, în luna *ziv*, s-a pus temelie casei Domnului; iar în al unsprezecelea an, în luna *bul*, adică în luna a opta, casa a fost terminată”. Luna *ziv* este luna a doua, în zilele noastre cunoscută ca *iyyar*, iar luna *bul* se numește astăzi *heșvan*.

Cel de al treilea sistem, care este folosit până în zilele noastre, a apărut mult mai târziu, în sec. VI-VII î.e.n., fiind importat din Babilon. Două elemente de bază au fost schimbate în acest sistem. Lunile au primit nume de origine babiloniană *în forma lor gramaticală aramaică), iar începutul anului a fost stabilit nu în prima lună, *nisan*, ci în luna șaptea, *tișrei*. Schimbarea a avut loc treptat, pe o perioadă de zeci de ani, poate chiar mai mult, precum se

vede în multe locuri din Vechiul Testament. Unii regi își numărau anii de domnie după sistemul vechi, începând cu luna *nisan*, alții începeau din luna *tişrei*. Profetul Zaharia, care era printre cei întorși din exilul babilonian, adică mult mai târziu, mai folosește totuși sistemul vechi de numărare a lunilor.

Toate trei sisteme se bazau pe observarea lunii. Existau observatori specializați, care observau apariții lunii noi. Observațiile se făceau de obicei în Siria de astăzi, unde luna se vedea mai era clar, iar rezultatul era anunțat organelor de conducere ale evreilor. Acest sistem a continuat până în anul 359 e.n., când în Babilon a fost stabilit calendarul folosit și astăzi.

Textul calendarului din Ghezer

Calendarul din Ghezer reprezintă un al patrulea sistem, un calendar agricol care a lăsat urme chiar în Tora. Textul este scris în litere canaanite, care erau folosite și în ebraică în perioada Primului Templu. (Literale moderne, numite arameene sau pătrate, au fost aduse în Israel de evreii întorși din exilul babilonian în sec. al VI-lea î.e.n.) Textul calendarului din Ghezer este scris fără spații între cuvinte, doar cu linii verticale care despart diferitele unități. Textul cuprind șapte rânduri. Ca în toate textele antice, lipsesc vocalele și chiar unele semivocale (cum ar fi *y* sau *w*). Cam la fel este și textul Vechiului Testament fără diacritice. Textul poate fi înțeles, dar pronunțarea exactă nu este cunoscută.

În text apar doar 8 luni în loc de 12. Cuvântul „lună” este reprezentat prin literele Y-R-H care compun cuvântul biblic și modern *yerah*, adică lună. Interesant că de patru ori apar literele Y-R-H, iar de patru ori li se adaugă litera W, adică Y-R-H-W. Specialiștii consideră că prima formă este cea de singular, iar a doua, cea cu W, este forma gramaticală de dual, care există în toate limbile semitice. Cu alte cuvinte, sunt patru luni simple și patru luni duble – în total 12.

Iată transcripția și traducerea textului, împărțit după unități, nu după rânduri. (Vocalele sunt reconstruite.)

1. *Yarhu as(i)f* – cele două luni ale culesului (roadelor): *tişrei* și *heşvan*
2. *Yarhu zera* – cele două luni ale semănatului: *kislev* și *tevet*
3. *Yarhu lekeş* – cele două luni ale semănatului târziu: *şvat* și *adar*
4. *Yerah eţer pişt(a)* – luna extragerii inului: *nisan*
5. *Yerah kţ(i)r se(o)rim* – luna secerişului orzului: *iyyar*
6. *Yerah kaţ(o)r vehal(e)* – luna sfârşitului secerişului, probabil al grâului (sau poate luna secerişului și a măsurării lui, bazat pe Isaia 40:12): *sivan*
7. *Yarhu zemer* – cele două luni ale culesului (viilor): *tamuz* și *av8*.
8. *Yerah keţ* – luna culesului de vară (de exemplu al smochinelor): *elul*

Deci în paralel cu calendarul biblic exista și un calendar agricol, care probabil era cel mai folosit pe atunci. Interesant că el seamănă mult cu calendarul post-biblic adus de cei întorși din exilul babilonian cu 500 de ani mai târziu, cel puțin în ceea ce privește ordinea lunilor și rațiunea lor.

Acest calendar reflectă nu numai lunile, ci mai ales anotimpurile, așa cum apar ele în zona Israelului. Numele unora dintre luni se regăsesc chiar în Vechiul Testament, ca nume suplimentare ale unor sărbători. Astfel sărbătoarea toamnei, Sucot, se numește și *Hag Ha-Asif*, sărbătoarea culesului, (la fel ca prima lună a calendarului agricol), iar sărbătoarea începutului verii, Şavuot, se numește și *Hag Ha-Kaţir*, sărbătoarea secerişului (la fel ca luna a cincea din calendarul agricol).

Nu se știe până când a fost în uz acest calendar. Dar pentru că în Mişna există numeroase aluzii la aspectul agricol al sărbătorilor, este posibil ca el să fi fost folosit și în perioada celui de al Doilea Templu.

Calendarul evreiesc a fost stabilit de-a lungul anilor, în Israel și în Babilon, prin observarea lunii noi. Stabilirea matematică exactă a calendarului, independent de observația directă lunii, a fost făcută de Rabi Hillel Nesia (cunoscut și ca Hillel al II-lea) în anul 359 e.n. De atunci s-au mai făcut câteva corectări minore, mai ales în

legătură cu zilele săptămânii. Cu toată vechimea lui, acest calendar este foarte precis și nu mai are nevoie de nicio corectare. El este și cel mai complex, conținând anii, zilele și mai ales săptămânile.

Articolul a apărut în revista Baabel în mai 2021